

Antwoorden	Deel-scores
De Sovjet-Unie. Een samenleving onder spanning	
Maximumscore 2	
1 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is: Alleen de bolsjewieken kwamen op voor het proletariaat, de enige revolutionaire klasse / alleen zij kenden de (enig) juiste weg naar de socialistische heilstaat / de dictatuur van het proletariaat vormde een noodzakelijke fase op weg naar het communisme.	
Maximumscore 3	
2 ☐ Voorbeeld van juiste redenen zijn (drie van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> • Door het afschaffen van het privé-bezit van productiemiddelen werd het communisme naderbij gebracht. • Door de vijandige politiek van de westerse landen voelde de Communistische Partij zich genoodzaakt de Sovjet-Unie economisch te versterken. • De NEP bleek niet goed te werken. • Stalin gebruikte de economische hervormingen om zijn tegenstanders uit te schakelen.	
per juiste reden	<u>1</u>
Maximumscore 2	
3 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat bewering 1 juist is, omdat het Eerste Vijfjarenplan van bovenaf werd ingevoerd/opgelegd, zonder dat bijstelling mogelijk was, wat overeenkomt met de kern van het democratisch centralisme.	
Maximumscore 3	
4 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat: <ul style="list-style-type: none"> • de Communistische Partij midden jaren dertig besluit tot een herwaardering van het gezin, • om de onrustbarende daling van het geboortecijfer/de verwildering van de zeden te keren / (rondzwervende) kinderen beter op te vangen	<u>1</u> <u>2</u>
Maximumscore 3	
5 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat de kunstenaar inderdaad heeft gewerkt volgens de richtlijnen van Stalin, want de twee volgende richtlijnen: <ul style="list-style-type: none"> • de kunstenaar is een politiek werker die een maatschappelijk relevant thema uitgekozen heeft: de verbroedering van verschillende (sovjet)volken • de kunstenaar probeert de ontwikkeling van het socialisme te bevorderen / heeft een levendige belangstelling voor de bestemming van de Sovjet-Unie	<u>1</u> <u>1</u>
zijn door de kunstenaar uitgevoerd, omdat <ul style="list-style-type: none"> • uit het onderwerp van het affiche / de door hem gekozen vorm van een poster, bedoeld voor grootschalige reproductie / propaganda blijkt dat hij zich aan beide richtlijnen houdt	<u>1</u>
Maximumscore 4	
6 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat in beide perioden het grijze circuit zorgde voor de nodige aanvullingen waardoor het systeem het niet begaf, omdat <ul style="list-style-type: none"> • Stalin (vanaf 1935) toeliet dat kolchozboeren een stukje grond mochten bewerken voor eigen gebruik. De producten daarvan werden verhandeld buiten de staatswinkels om (grijze circuit). Zonder deze productie zou de voedselvoorziening in de Sovjet-Unie nog meer haperingen vertonen • onder Brezjnev de voedselsituatie weliswaar was verbeterd, maar er nog steeds grote tekorten op andere terreinen bestonden. De planeconomie produceerde te weinig én te slecht. Het grijze circuit zorgde voor de aanvullingen die nodig waren	<u>2</u> <u>2</u>

Eindexamen geschiedenis vwo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
<p>Maximumscore 6</p> <p>7 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De ondertekenaars van bron 3a betuigen hun instemming met het optreden van Litvinov. Ze doen dat op een indirecte manier door te verwijzen naar een feestdag. Met een meer openlijke steunbetuiging loopt de ondertekenaar persoonlijk risico, omdat er geen vrijheid van meningsuiting is. • De briefschrijver uit bron 3b gebruikt alleen formele argumenten/ gaat niet in op kritiek van anderen / kan als cynisch geïnterpreteerd worden / strijdt niet met open vizier. Er is geen sprake van openheid. • De briefschrijver uit bron 3c gaat af op de informatie in de door de staat gecontroleerde/toegestane media. De feiten rond dit soort processen worden, onder druk van de censuur, verdraaid. <p>per juiste combinatie van een bronelement met een verschillend aspect van het totalitaire karakter van de sovjetmaatschappij (alle drie bronfragmenten moeten worden gebruikt)</p>	<p><u>2</u></p>
<p>Maximumscore 2</p> <p>8 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>De generaties die in de jaren dertig en veertig waren opgegroeid, hadden herinneringen aan het revolutionaire elan waarmee geprobeerd werd een nieuwe samenleving op te bouwen / jongeren in de Brezjnevtijd hadden niet blootgestaan aan de indoctrinatie en de propaganda van de Stalintijd, die beter aansloeg bij de jongeren; jongeren in de Brezjnevtijd misten deze ervaringen.</p>	
<p>Maximumscore 2</p> <p>9 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in de tijd van Stalin jongeren het beeld hadden dat het bestaan van de Sovjet-Unie als jonge/enige communistische staat bedreigd werd door alle omliggende landen • onder Breznev jongeren het beeld hadden dat hun land een supermacht was die zich kon meten met het Westen / nu beschermd werd door een ring van bevriende landen/satellietstaten	<p><u>1</u></p> <p><u>1</u></p>

Eindexamen geschiedenis vwo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 16	
10 □ Bij de beoordeling van het verslag dienen de volgende aanwijzingen te worden gevolgd. Eerst volgt voor ieder onderdeel van het verslag de kern van een juist antwoord, daarna, <i>op de volgende pagina</i> , wordt dit uitgewerkt in een <i>voorbeeld</i> van een juist antwoord.	
<i>Verslag over de bruikbaarheid van de bronnen</i> <i>De tijd van de bronnen</i> A Kern van een juist antwoord is, dat een mening daterend uit de tijd zelf nog niet beïnvloed kan zijn door wat later gebeurd is	<u>2</u>
<i>De aard van de bronnen</i> B In dit deel van het verslag moeten twee gemeenschappelijke kenmerken van beide bronnen genoemd worden. Aan elk van die kenmerken moet een juiste conclusie verbonden worden met betrekking tot de bruikbaarheid van de bron voor het onderzoek. De bruikbaarheid wordt bepaald door de probleemstelling in de hoofdvraag. • Er mogen telkens twee punten toegekend worden aan een juist gemeenschappelijk kenmerk, mits daaraan een juiste conclusie verbonden is met betrekking tot de bruikbaarheid	<u>4</u>
<i>De inhoud van de bronnen</i> C Voor een juiste weergave van • het oordeel van Karl Kautsky, met twee argumenten ondersteunt • het oordeel van de beide Webb's met twee argumenten ondersteunt	<u>2</u> <u>2</u>
<i>Opmerking</i> <i>Indien er geen of niet passende argumenten worden genoemd, mogen er geen scorepunten worden toegekend.</i>	
<i>De betrouwbaarheid en representativiteit van de bronnen</i> D Voor een juiste beschrijving van • de betrouwbaarheid van elk van beide bronnen voor het bepalen van de opvattingen in het Westen over de planeconomie van de Sovjet-Unie, mits telkens een passend argument gebruikt wordt • de representativiteit van elk van beide bronnen voor het bepalen van de opvattingen in het Westen over de planeconomie van de Sovjet-Unie, mits telkens een passend argument gebruikt wordt	<u>2</u> <u>2</u>
<i>Een eendoordeel over de bruikbaarheid</i> E Voor een eendoordeel waarin • voor beide bronnen een juiste combinatie wordt weergegeven van een inschatting van de bruikbaarheid en een passend antwoord op de hoofdvraag / juiste aanpassing van de hoofdvraag	<u>2</u>

Eindexamen geschiedenis vwo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden

Deel-
scores

Voorbeeld van een verslag volgens de gegeven aanwijzingen:

Verslag over de bruikbaarheid van de bronnen

De tijd van de bronnen

A De twee bronnen die ik gevonden heb komen uit de jaren dertig.

- Dat is van belang voor het onderzoek, omdat een mening uit de tijd zelf nog niet gewijzigd kan zijn door wat later gebeurd is. Als we alleen maar bronnen uit later tijd zouden hebben, bijvoorbeeld later opgeschreven herinneringen, zou dit het beeld vertekenen

2

De aard van de bronnen

B De twee bronnen, die ik gevonden heb, hebben twee kenmerken gemeen.

- Het eerste is, dat ze beide afkomstig zijn van vooraanstaande socialisten uit West-Europa. Eén bron komt uit een boek van de Duitse marxist Kautsky, die veel invloed had in de internationale sociaal-democratische beweging. De andere bron komt uit een boek van de Engelse socialisten Sidney en Beatrice Webb, leden van de Fabian Society, een vereniging van socialistische intellectuelen.

Beide bronnen zijn dus heel geschikt om te weten te komen hoe in de socialistische beweging in West-Europa gedacht werd over het experiment in de Sovjet-Unie

2

- Een tweede gemeenschappelijk kenmerk is, dat de auteurs zich baseren op materiaal uit de Sovjet-Unie zelf. De Webb's zijn er zelf geweest en Kautsky baseert zich op berichten uit het partijblad, de Pravda.

Beide bronnen baseren zich op informatie die door de Communistische Partij gemanipuleerd kan zijn

2

De inhoud van de bronnen

C Karl Kautsky heeft een negatief oordeel over de Vijfjarenplannen, de dwang noemt hij 'meedogenloos' en daar staat geen positief resultaat tegenover. Alleen de kwantiteit neemt toe, de kwaliteit neemt af.

- Als voorbeeld geeft hij de productie van tractoren. Die is enorm toegenomen, maar de tractoren vertonen zoveel gebreken dat zij nauwelijks te gebruiken zijn. De landbouwproductie zal daaronder lijden
- Hij spreekt ook van het 'bovenmatig opjagen der arbeiders'. Dat past niet in een 'proletarische dictatuur'

1

1

Sidney en Beatrice Webb bezoeken in 1932 dezelfde fabrieken waarover de Pravda in 1930 schreef (en die Kautsky aanhaalt) en komen tot een zeer positief oordeel.

- In de Sovjet-Unie gaat geen tijd, arbeid en kapitaal verloren door de afwisseling van hoog- en laagconjunctuur, zoals in de kapitalistische wereld. In plaats daarvan heeft de Sovjet-Unie het Gosplan
- De mentaliteit van de arbeiders verandert volgens hen in een socialistische maatschappij. Dat blijkt uit het feit dat de vakbonden, die groot zijn en goed georganiseerd, voor verhoging van het stukloon zijn en voor onderlinge wedijver tussen de arbeiders om de arbeidsproductiviteit te verhogen. In het Westen noemen de vakbonden dit uitbuiting, maar in de Sovjet-Unie is dit, volgens beide Webb's, geen uitbuiting, omdat de tegenstelling tussen arbeid en kapitaal is opgeheven

1

1

De betrouwbaarheid en representativiteit van de bronnen

D De bronnen laten zien dat in socialistische kring verscheidend werd gedacht over het Russische experiment van de Vijfjarenplannen (als alternatief voor het kapitalistische systeem met zijn crises).

- De mening van deze personen wordt door beide bronnen overtuigend aangetoond, omdat het uitingen zijn uit de tijd zelf en van de personen zelf. Zowel Kautsky als beide Webb's konden hun ideeën ongehinderd door censuur, belangenverstrengeling (als communistisch partijlid bijvoorbeeld) of andere versturende factoren naar voren brengen. Voor het nagaan van de opvattingen over de planeconomie in de jaren dertig onder socialisten (de hoofdvraag) zijn dit daarom betrouwbare (primaire/directe) bronnen
- Beide bronnen geven alleen informatie over hoe in bepaalde kringen van socialistisch Europa gedacht werd. Als we willen weten hoe anderen in het Westen dachten, moeten we andere bronnen zoeken. De bronnen zijn dan ook hooguit representatief te noemen voor een deel van de Europese socialisten

2

2

Een eendoordeel over de bruikbaarheid

E Concluderend kun je zeggen dat beide bronnen goed bruikbaar zijn.

- Uit de tekst van Kautsky kun je afleiden dat een deel van de socialisten in West-Europa teleurgesteld was in de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie. Zij vonden de resultaten van de planeconomie en Vijfjarenplannen geen goed alternatief om uit de economische crisis te komen
- Uit de tekst van Sidney en Beatrice Webb kun je afleiden dat een ander deel van de socialisten het wel een goed alternatief vond

1

1

Antwoorden	Deel- scores
Nederlanders en hun gezagsdragers 1950-1990: verzuiling, polarisatie en herwonnen consensus	
Maximumscore 1	
11 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is dat de herinnering aan de grote werkloosheid in de jaren dertig / de angst voor een herhaling van de grote werkloosheid van de jaren dertig de leiding van de vakbonden in de jaren vijftig tot een gematigde opstelling bracht.	
Maximumscore 3	
12 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat:	
• de groep nozems bestaat uit jongeren die zich willen onderscheiden door hun gedrag/een afwijkend uiterlijk	<u>1</u>
• in de tekst van Louis Paul Boon wordt de nozem gekenschetst als een jongere met een kachelpijpbroek/ongewassen haren/leren vest/brommer	<u>1</u>
• op de foto komt dit terug in de stoere jongen gekleed in kachelpijpbroek/leren jack/op een brommer	<u>1</u>
Maximumscore 6	
13 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
Voor een verklaring vanuit <i>sociaal-economische factoren</i> leveren bron 5c en 5d een grond, omdat	
• in bron 5c gewezen wordt op de groeiende bestedingsmogelijkheden/welvaart van jongeren	<u>1</u>
• wat ook blijkt uit de gegevens over de loon- en consumptiestijging in bron 5d	<u>1</u>
Een verklaring vanuit een <i>gezagscrisis</i> , is te baseren op bron 5a en 5c, omdat	
• uit bron 5a blijkt dat de nozems zich uitdagend en provocerend opstellen door hun houding en kleding, waarmee zij het gezag uitdagen	<u>1</u>
• wat ook blijkt uit bron 5c, waarin gewezen wordt op de drang naar vrijheid van de nozems	<u>1</u>
Een verklaring vanuit <i>andere factoren</i> wordt ondersteund door	
• bron 5a waaruit blijkt dat nozems zich door hun uiterlijk willen onderscheiden / bron 5b waarin de woede van de nozems tegenover de volwassenen en hun 'rotwereld' naar voren wordt gebracht	<u>1</u>
• bron 5b waarin gesproken wordt over de wrok/jaloezie van de ouderen	<u>1</u>
<i>Opmerking</i>	
<i>Alleen indien alle vier de bronnen op een juiste manier worden gebruikt, mag de maximumscore (zes punten) worden toegekend. Voor iedere niet-gebruikte bron dienen twee scorepunten in mindering te worden gebracht.</i>	
Maximumscore 4	
14 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat nozems eerder in het beeld van de jaren zestig passen dan in het beeld van de jaren vijftig omdat	
• het beeld van de jaren zestig werd bepaald door opstandige jongeren die een eigen jeugdcultuur gingen ontwikkelen net als de nozems, terwijl	<u>2</u>
• de jaren vijftig in de beeldvorming de jaren van gezagsgetrouwheid/rust en orde/gezapidigheid zijn, waar de opstandige nozems niet in passen	<u>2</u>
Maximumscore 2	
15 ☐ Uit het antwoord moet blijken dat er rond 1954 sprake was van een rooms-rode coalitie/een regeringscoalitie waarin KVP en PvdA samenwerkten. Het afwijzen van de coalitiepartner zou de (katholieke) KVP in een moeilijke positie brengen.	

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
16 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is: Als gevolg van de groeiende ontkerkelijkheid/secularisatie kon de KVP kiezers verliezen als ze niet mee zou veranderen met een groot deel van de katholieke bevolkingsgroep.	
Maximumscore 4	
17 ☐ <i>A</i> Voorbeeld van een juist antwoord is (de twee volgende): <ul style="list-style-type: none"> • de weigering van soldaat Henk van der H. om volgens voorschrift te groeten • de protestactie tegen de groetplicht	<u>1</u> <u>1</u>
<i>B</i> Uit het antwoord moet blijken dat: <ul style="list-style-type: none"> • het verzet tegen de groetplicht als uiting van autoritaire gezagsverhoudingen binnen het leger / het openlijke protest tegen autoritaire gezagsverhoudingen binnen het leger inderdaad een kenmerkende uiting is van het generatieconflict van die tijd	<u>2</u>
Maximumscore 4	
18 ☐ <i>A</i> Uit het antwoord moet blijken dat de gezagsdragers en hun achterban eraan gewend waren dat (één van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> • politieke wensen naar voren gebracht werden via partijcongressen / vakbondsvergaderingen / de organisaties van de eigen zuil • de gezagsdragers leiding gaven aan dit proces • het gezag met respect bejegend werd,	<u>1</u>
<ul style="list-style-type: none"> • terwijl bij Dolle Mina politieke wensen door individuele burgers naar voren werden gebracht/de burgers zelf de ideeën aandroegen / het gezag met minder respect werd behandeld bij ludieke acties	<u>1</u>
<i>B</i> Voorbeeld van een juist antwoord is: Als eisen van Dolle Mina kunnen worden genoemd (één van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> • legalisering van abortus • gratis kinderopvang • gelijkstelling van mannen en vrouwen in het onderwijs	<u>1</u>
<ul style="list-style-type: none"> • welke eisen strijdig waren met de opvattingen van de gezagsdragers, omdat die ingaan tegen het idee dat het gezin de basis van de samenleving / de belangrijkste taak van de vrouw het opvoeden van de kinderen was	<u>1</u>
Maximumscore 2	
19 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> • De visie die de tekenaar weergeeft is dat de verhouding tussen PvdA en KVP in het kabinet-Den Uyl niet erg goed is • wat blijkt uit de zware last die de KVP voor de PvdA vormt (waardoor de PvdA nauwelijks verder komt) of <ul style="list-style-type: none"> • De visie die de tekenaar weergeeft is dat in de verhouding tussen PvdA en KVP de PvdA het initiatief / voortouw neemt terwijl de KVP achterblijft/afremt • wat blijkt uit de afbeelding van de KVP als tegenwicht voor de omhoogklimmende PvdA waardoor deze moeilijk verder komt	<u>1</u> <u>1</u> <u>1</u> <u>1</u>

Eindexamen geschiedenis vwo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
20 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Socialisten vinden dat grond (als productiemiddel) in handen van de gemeenschap moet zijn	<u>1</u>
• de wijziging van de grondpolitiek komt tegemoet aan dit ideaal omdat het voor gemeenten daardoor gemakkelijker wordt grond in handen te krijgen (voor bijvoorbeeld woningbouw of ander publieke doelen)	<u>1</u>
Maximumscore 3	
21 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
A De kern van de kritiek is	
• het ontbreken van democratische controle op het netwerk	<u>1</u>
B Het verband is dat	
• door het ontbreken van democratische controle, de vakbeweging geen invloed heeft op de (bedrijfs)economische beslissingen. De invoering van medezeggenschap in bedrijven geeft de vakbeweging wél (enige) invloed hierop	<u>2</u>
Maximumscore 4	
22 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
Als argument voor het aspect van continuïteit:	
• In het verzuilde Nederland van begin jaren vijftig werkten de elites van de verschillende zuilen nauw samen / zonder veel controle van onderaf en in de jaren zestig was er ook sprake van een kleine, hechte groep mensen die de belangrijkste beslissingen nam zonder veel controle	<u>2</u>
Als argument voor het aspect van verandering:	
• In de jaren vijftig was de elite afkomstig uit de verschillende zuilen bepaald op grond van godsdienst/politieke overtuiging, maar in de jaren zestig voornamelijk uit de top van het bedrijfsleven / de grote banken	<u>2</u>
Maximumscore 4	
23 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Politieke omstandigheden: de coalitie van PvdA en CDA (en D'66) was vervangen door een coalitie van CDA en VVD (met een brede meerderheid in de Tweede Kamer), waardoor er meer politieke steun kwam voor bezuinigingen en (loon)matiging	<u>2</u>
• Economische omstandigheden: (begin jaren tachtig) nam de werkloosheid schrikbarend toe / rezen de overheidsuitgaven tot een voor velen onaanvaardbare hoogte, waardoor werkgevers en werknemers steeds meer de noodzaak inzagen van samenwerking	<u>2</u>
Maximumscore 2	
24 ☐ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• In de jaren zeventig werd de politieke cultuur bepaald door een sterke polarisatie, oppositionele bewegingen wilden/hoefden niet ingekapseld te worden	<u>1</u>
• In de jaren tachtig werd de politieke cultuur bepaald door consensus, oppositionele bewegingen werden uitgenodigd aan de onderhandelingstafel	<u>1</u>

Bronvermelding

- 1:* André Gerrits, De Sovjet-Unie zien ..., Introductie tot de USSR, Utrecht 1981, pag. 114.
- 2a:* Paul Sjeklocha en Igor Mead, Unofficial Art in the Soviet Union, Berkeley/Los Angeles 1967, pag. 44.
- 2b:* Paul Sjeklocha en Igor Mead, Unofficial Art in the Soviet Union, Berkeley/Los Angeles 1967, pag. 45.
- 3a:* Karel van 't Reve (ed.), Waarde Kameraad, brieven en telegrammen aan Pavel Litvinov, december 1967 - mei 1968, Amsterdam 1969, pag. 21.
- 3b:* Karel van 't Reve (ed.), Waarde Kameraad, brieven en telegrammen aan Pavel Litvinov, december 1967 - mei 1968, Amsterdam 1969, pag. 38.
- 3c:* Karel van 't Reve (ed.), Waarde Kameraad, brieven en telegrammen aan Pavel Litvinov, december 1967 - mei 1968, Amsterdam 1969, pag. 55.
- 4a:* Karl Kautsky, Het Bolsjewisme in het slop, Amsterdam 1931, pag. 21-24.
- 4b:* Sidney en Beatrice Webb, Soviet Communism: A New Civilisation? vol II, Londen/ New York/Toronto 1936, pag. 751 en 1124.
- 5a:* Ed van der Elsken, Amsterdam, oude foto's 1947-1970, Bussum 1979, zonder paginanummer.
- 5b:* Louis Paul Boon, Reportages, Gent, z.j., pag. 25.
- 5c:* Mel van Elteren, I'm free to do what I want, het dubbelzinnige beeld van Amerika, in: Ger Tillekens (red.) Nuchterheid en nozems, de opkomst van de jeugdcultuur in de jaren vijftig, Muiderberg 1990, pag. 174.
- 5d:* Sjaak van der Velden, Stakingen in Nederland, arbeidersstrijd 1830-1995, Amsterdam 2000, pag. 330.
- 6:* W. Hazeu (ed.), Wat niet mocht ... Amsterdam 1972, pag. 96.
- 7:* Frits Müller, Oud Nieuws, Amsterdam 1982, pag. 94.
- 8:* De Nieuwe Linie, 23 en 30 december 1971 in: J. Arts en G. van den Boomen (red.), Van Provo tot Groenevelt, tien jaar verandering zoals geregistreerd in de Nieuwe Linie, Amsterdam 1973, pag. 194-198.